

Bu makaleye atıfta bulunmak için/To cite this article:

KÜÇÜKALİ, R, GENÇ, M.O. (2020). Gönüllü Kulluk Kavramı Bağlamında: Şirketler ve Beyaz Yakalılar İlişkisi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 24 (3), 1423-1431.

Gönüllü Kulluk Kavramı Bağlamında: Şirketler ve Beyaz Yakalılar İlişkisi

Rıdvan KÜÇÜKALİ (*)

Mehmet Orkun GENÇ (**)

Öz: Kapitalist üretim biçimiyle birlikte, çalışan ve işveren ilişkileri önemli tartışma konusu olmuştur. Birçok farklı disiplin kendi çalışma alanları bağlamında çalışan ve işveren ilişkisini incelemiştir. Bu çalışmada da gönüllü kulluk kavramı bağlamında, çalışan ve işveren ilişkisi tartışılmaktadır. Fransız düşünür Etienne de La Boétie tarafından ortaya atılan gönüllü kulluk kavramı, mutlak monarşi içerisinde efendisine belirli ihsanlar karşılığında mutlak tabi olan ve itaat eden kişilerin oluşturduğu durumu tanımlamaktadır. Etienne de La Boétie tarafından ilk defa kullanılmış olan bu kavram ortaya çıkış dönemine bakıldığında, monarkların otoritelerini oluşturduğu döneme denk gelmektedir. Fakat gönüllü kulluk kavramı artık sadece devlet boyutundan bakılması gereken bir kavram değil, şirketler ve çalışanları açısından da tartışılması gereken kavramdır. Bu çalışmada gönüllü kulluk kavramıyla ilgili tartışmalara yeni bir katkı yapılması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Gönüllü kulluk, Beyaz yakalılar, Şirketler, Sembolik Şiddet

In the Context of Volunteer Servitude: The Relationship between Companies and White Collar

Abstract: Labor relations has been an important subject of debate since the emerge of the capitalist mode of production. Various disciplines examined this subject under the context of their respective fields. In this paper, the relationship between companies and white-collar workers, which is a form of labor relation in context of voluntary servitude. The term "voluntary servitude" refers to absolute submission of people to their masters within the absolute monarchy in exchange of certain benefits. The concept is created by the French thinker Étienne de La Boétie and it arose during the era of absolute monarchies. However, voluntary servitude is no longer a concept that should be examined just in the context of the state, rather, it should also be discussed with regards to companies and employees. This paper aims to contribute to this discussion.

Keywords: Volunteer servitude, White collar, Companies, Symbolic violence

Makale Geliş Tarihi: 30.06.2020

Makale Kabul Tarihi: 24.09.2020

I. Giriş

İnsan var olduğu günden beri sürekli bir değişim ve gelişim göstermiştir. Bu gelişim ve değişim çağlar boyunca devam etmiştir. İnsan avcı toplayıcı olarak başladığı hayatına,

*) Doç.Dr., Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü (e-posta: ridvankucukali@atauni.edu.tr) ORCID ID. orcid.org/0000-0001-7254-3723

**) Yüksek Lisans Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (e-posta: mehmetorkun.genc@ogr.iu.edu.tr) ORCID ID. orcid.org/0000-0002-3255-8792

Bu makale araştırma ve yayın etiğine uygun hazırlanmıştır iThenticate intihal incelemesinden geçirilmiştir.

tarım faaliyetleriyle birlikte yerleşik biçimde devam etmiştir. Yerleşik hayata geçtikten sonra yeni durumlar, kavramlar, kolektif yaşamın getirdiği yenilikler ve yeni üretim biçimleriyle tanışmak durumunda kalmıştır. Dolayısıyla karşılaştığı bu yeni şeylere karşı, geliştirdiği tepkiler davranış biçimleri ve olayları algılama şekilleri insanın yaşama dair düşünme biçimlerini belirlemeye başlamıştır. Bu bağlamda avcı toplayıcı dönemden sonra insanlığın yerleşik hayata geçmesiyle, kültürel ve bilimsel birikimlere sahip olmaları anlamında bugünkü uygarlıkların bulunduğu döneme gelinmiştir. Bu çalışmada, insanlığın yaşamış olduğu geçmişe dair dönemleri detaylıca anlatmak yerine, tarihsel anlamda modern uygarlıkların oluşmasında etkili olan önemli nedenlerden birisi olarak kabul edilen gönüllü kulluk kavramının etkisinden bahsedilecektir.

Gönüllü kulluk kavramını anlayabilmek için Avrupa kıtasında oluşmuş uygarlıklara bakmak daha doğru olacaktır. Bu kavramı anlayabilmek için bakılması gereken ilk nokta, Hristiyanlığın Avrupa kıtasına gelişinden sonra oluşmuş olan, karanlık dönem olarak da adlandırılan Orta çağa odaklanmak daha gerçekçi olacaktır. Skolastik düşünce ve kilisenin egemen olduğu bu uygarlıklarda gönüllü kulluk kavramı etkisini fazlasıyla göstermiştir. Gönüllü kulluk kavramını daha iyi anlayabilmek için bakılması gereken ikinci nokta ise, Feodal beyliklerin olduğu dönemdir. Bu dönemin özelliği, merkezi güçlerin ve monark otoritelerinin dışında feodal beyliklerin bulunduğu parçalı bir yapı olmasıdır. Belirli bir zaman geçtikten sonra, merkezi krallıklar ve monark otoriteler Avrupa’da güçlenmiştir. Bu durum Norbert Elias’a göre saray toplumu denilen yeni bir toplum biçimini oluşturmuştur.

Saray toplumlarının tarihsel sürece dahil olmasıyla birlikte artık şereflendirme, statü ve motivasyon kavramları önemli hale gelmişlerdir. Bu kavramlara ait ölçüleri belirleyen saray toplumu ilk olarak Fransa’da oluşmuş, daha sonra da Avrupa’nın diğer saraylarına yayılmıştır (Elias, 2017). Böylece bu anlayış yeni bir toplum türü olarak kendine yer edinmiştir. Daha sonra Avrupa kıtasında gücün merkezde toplandığı, ulus devletler kurulmaya başlamıştır. Ulus devletlerin oluşmasıyla beraber kapitalizm ve küreselleşme denilen oluşumlar toplumları etkilemeye başlamıştır. Bu etkiyle birlikte yeni ekonomik yapılar ve üretim biçimleri ortaya çıkmıştır. Takas (İlk toplumlar) ile başlayan ve daha sonra paranın icadı ile devam eden ekonomik yapı feodalite, burjuvazinin oluşumu ve sanayi devrimi gibi süreçlerden geçtikten sonra günümüzde artık şirketlerin etkisini arttırdığı, devletlerin başat aktör olmaktan çıktığı, kısacası iktidarın ve tahakkümün paylaşıldığı bir dönem gelmiştir. Artık insanlar bu şekilde yaşamlarını devam ettirmektedir.

Tüm bu süreçler ele alındığında, yaptığımız çalışmamızda gönüllü kulluk (Etienne de La Boétie), simgesel şiddet (Pierre Bourdieu) ve yeni kapitalizm (Richard Sennet) kavramlarının etkisi devlet iktidarından öteye taşınarak, günümüzdeki şirketlerin ‘motivasyon’ adı altında bireylerle nasıl bir gönüllü kulluk ilişkisi kurduğu tartışılacaktır. Bu çalışmanın yapılmasının amacı günümüzdeki var olan şirketler ve çalışanları üzerindeki tahakküm ilişkisi tartışılarak yeni bir bakış açısı oluşturulmaya çalışılacaktır.

Ekonomi ilişkisinden bahsedebilmek için öncelikle tarım devrimi denilen yani yerleşik hayata geçiş döneminden bahsedilmelidir. Tarım devrimiyle birlikte, Dünya

nüfusunun arttığını söylemek mümkündür. Yerleşik hayata geçilmesiyle birlikte teknolojik gelişmeler oluşmaya başlanmıştır. Aynı zamanda bu gelişmelerden dolayı şehirler oluşmaya başlamıştır göçebe hayattan şehir hayatına geçişle birlikte insanların düşünsel anlamdaki davranışları da değişmeye başlamıştır.

Yerleşik hayata geçişle birlikte toprağa bağlı üretimin büyük dezavantajı sabit bit toprak miktarı üzerinden sürekli artan nüfusla ilişkilendirildiğinde zorlu bir ekonomik ilişki ağı oluşmasına neden olmuştur. Dolayısıyla sabit üretim ile artan nüfusun karşılaştırılması kişi başına düşen gelirin azalması durumunu beraberinde getirmiştir.

Daha sonrasında ise özellikle Roma İmparatorluğu dönemi ile, kentlerde gelişen ticaret, ekonomik durumu farklı bir boyuta taşımıştır. Buradaki imalat faaliyetleri hür küçük esnaf tarafından yürütülmekteydi. Büyük ölçekli organizasyonların faaliyetleri ise silah ve askeri üniforma ile sınırlıydı (Güran, 2012). Bu büyük ölçekli organizasyonlarla ilk olarak bu dönemde insanlar tanışmıştır.

Bu dönemden sonra, artık çitleme denilen ve feodal beylerin malikanelerindeki üretimlerle oluşan yeni ekonomik yapı ortaya çıkmaktadır. Bu dönemde ekonomik yapı özellikle hayvancılık üzerinden ilerlemiş ve yün gibi maddeler en önemli ekonomik kalemleri oluşturmuşlardır. Bu üretim sürecindeki patronaj kavramı ve bilimsel metotlar gönüllü kulluk ilişkisine yeni bir boyut kazandırmıştır. Artık sanayi devrimi ile yeni bir ekonomik ilişki ağı oluşmuştur. Sanayi devrimi ile büyük fabrikalar kurulmaya başlamıştır. Seri üretim özellikle bu dönemi açıklamak için önemli bir kavramdır. Seri üretim ile yeni pazar arayışları ekonomiye yeni bir bakış açısı getirmiştir. Fakat bu dönemi asıl önemli yapan Kapitalizmin tüm ekonomik faaliyetlerde etkili olmasıdır. Günümüzde ise, küreselleşme büyük şirketlerin etkisi beyaz yakalıların davranış biçimleri ekonomik faaliyetleri etkilemeye başlamıştır. Bütün bu ifade ettiğimiz kavramları sadece ekonomik olarak düşünebilir miyiz? Elbette ki bu çalışmada teori alanı ile uygulama alanının etkileri değerlendirilecektir.

II.Etienne de La Boétie ve Gönüllü Kulluk

Etienne de La Boétie, 1530 yılında Fransa’da doğmuş ve 1563 yılında vefat etmiştir. Kendisi; düşünür, yazar ve hukukçudur. En önemli eseri ise, Gönüllü Kulluk Üzerine Söylev’dir. Bu eserde La Boétie tiranlığı ve monark otoritelerini hedef almakta ve insan kaderinin aslında tek bir kişinin eline bırakılmayacağını söylemektedir. Bu düşüncelerinden dolayı Monarkomak(Mutlak monarşiye karşı olan kişilere verilen isimdir.) olarak adlandırılmıştır.

Gönüllü kulluk üzerine söylev adlı eserinde, ‘İnsanın efendisi oldukça, mutsuz olacağı ve efendisinin ona kötülük yapacağı’ düşüncesini ele almıştır. La Boétie burada efendi kavramını iradenin teslim edildiği kişi olarak ele almaktadır. Yani iktidar sahibi kişiyi, muktedir olanı kastetmektedir. İnsanın ne kadar çok efendisi olursa, o kadar fazla mutsuz olacağını söylemektedir. İradenin tek bir kişiye devredildiği durumda kamusalığın hiçbir şekilde bulunmayacağını söylemektedir.

Tek bir kişinin hükmettiği durumdan bahsederken, tiran kelimesini kullanan düşünür, insanların iradelerini devrederek tiranın onlara kötülük yapmasının yolunu açmış olacağını belirtir. Aslında onların bu irade devrini yapmamış oldukları durumda ya da bunu sevmedikleri durumda tiranın da onlara kötülük yapma durumunun ortaya çıkmayacağını söylemektedir, Gönüllü kulluğun da temel çıkış noktası budur. İnsanların severek isteyerek tiranlığın önünü açması, iradelerini teslim etmesi, gönüllü olarak kulluk durumunu ortaya çıkarmaktadır.

La Boétie bu çalışmasında erdemlilik ve erdemsizlik ayrımını da yaparak aslında gönüllü kulluk kavramının ahlaki boyutu olduğunu da söylemektedir. Ona göre gönüllü kulluk durumu bir erdemsizlik göstergesidir, aynı zamanda bunu bir kişiye katlanma erdemsizliği olarak niteler. Gönüllü kul olan insanların ise en alçak ve kadınsı (Kadınsı olmayı, boyunduruk altına girmeye gönüllü olan anlamında kullanmaktadır.) durumda olduğunu söyle. (La Boétie, 2018).

“Gönüllü kulluk durumundaki halklardır kendilerini teslim edenler” der ve ekler: “Eğer özgürlüğüne yeniden kavuşmak insana pahalıya mal olacaksa, onu bu işe kalkışması için sıkıştırmam; insan için yeniden doğal hukuka geçmek ya da başka bir deyişle hayvandan yeniden insana dönüşmek kadar değerli bir şey olamaz. Fakat ondan yine de böylesine büyük bir yüreklilik istemiyorum; ancak, rahat yaşamak uğruna herhangi bir güvenceyi daha çok sevmesine izin vermiyorum” (La Boétie, 2018). La Boétie burada gönüllü kulluğun tarifini yapmaktadır yani kendi rahatı için kulluğu kabul eden bireyi tarif etmektedir. Aslında La Boétie burada rıza ve kulluk kavramları arasında bir kapı açmıştır. Onun özgürlük tanımına bakılacak olursa bize bir kalıp içinde özgürlüğün tanımını yapmasa da onun özgürlük anlayışı doğala dönmekle mümkün olacağı söylenilebilir. Ona göre doğal olan ise insanın eğitim ve alışkanlıkla kazandığıdır. Gönüllü kulluğun nedenlerini söylerken ilk neden olarak, serf doğmaları ve serf olarak eğitilmeleri, İkinci neden olarak da tiranlığın hükmü altındaki bireylerin kadınsı olmalarını gösterir. (La Boétie, 2018, s. 23).

Düşünür tiranlık yapısı için adeta bir şema çizmektedir. Bu şemada en üstte tiranın yer aldığı onun hemen altında altı kişinin bulunduğu bunların da 100’er kişilik bir ekibi olduğu gibi bir ilişki ağı oluşturur ve kulluk güçlerini ise tiranın korkuluğu olarak niteler. Fakat tüm bunların yanında tiranın sadece baskı ve zorba yönü değil motive eden ve motive ettikçe iktidarını güçlendiren ve gönüllü kulluğu arttıran bir yanı olduğunu da belirtir. (La Boétie, 2018).

La Boétie’nin bahsettiği kavram ve içeriği her ne kadar sürekli bir devlet modelini belirtse de o dönem içinde devletin başat aktör olduğu düşünüldüğünde, bu çok da yadırganacak bir durum değildir. Günümüzde bu durum nasıl olmaktadır? Devletin rolünün giderek değiştiği hatta iktidarına yeni ortakların çıktığı günümüzde gönüllü kulluk kavramını başka yapılar üzerine oturtabilir mi? Elbette bu kavram günümüzde birçok yapı içerisinde kullanılabilir.

III. Simgesel Şiddet, Simgesel Sermaye ve Rıza

Simgesel şiddet kavramı için Fransız sosyolog Bourdieu'nun incelenmesi gerekmektedir. Şiddet kavramı ele alındığında ilk akla gelen genelde fiziksel şiddettir. Bu fiziksel şiddet zor kullanılarak, istediğini yaptırma olarak tanımlanır. Fransızca 'da rıza göstermesini sağlamak için birisine baskı uygulama şeklinde tanımlanır, böylece fiziksel olmayan bir şiddetin de var olabileceği vurgulanır (Copet-Rougier, 1989). Dolayısıyla simgesel şiddeti anlayabilmek için bu noktadan hareket etmek daha doğru olacaktır.

Simgesel şiddet fiziksel olmayan şiddet olarak ele alındığında günümüzdeki yerini anlamak daha kolay olacaktır. Bourdieu simgesel şiddetin yükselişini, bedeni şiddetinin gerilemesine bağlamaktadır. Simgesel şiddetin temel kaynağına egemenlik altındakilerin habitusunu oluşturan yapılarla, egemenlik ilişkilerinin yapısı arasındaki uyum gösterilebilir. Yani egemenlik altında olan birey, egemen olanı, egemenlik ilişkisinin ürettiği ve bundan dolayı da egemen olanın çıkarına uygun olan davranışlar aracılığıyla algılar (Özsöz, 2014). Dolayısıyla burada resmi olmayan fakat kendini sosyal alanda hissettiren bir ayırım söz konusudur.

Bourdieu'nun simgesel şiddet kavramı incelenmeye başlandığında kişilerin duygularının burada etkili olduğu görülmektedir. Örneğin; simgesel şiddete maruz kalan birinin bu şiddette kendi payının da olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü şiddet gösterene karşı duyulan hayranlık ve sevgi durumları simgesel şiddetin önünü açmaktadır. Egemenlik alanında gerçekleşen bu durum Bourdieu'nun da dediği gibi yumuşak bir sömürü alanı olarak tanımlanmaktadır.

Bu egemenlik alanı içerisindeki yumuşak sömürünün olduğu yerde çeşitli bağlantıların olduğundan da bahsedilmektedir. Nasıl ki şiddetin simgesel olma durumu belirlenmişse, sermayenin de simgesel olma durumu bulunmaktadır. Bourdieu simgesel sermayeyi açıklarken ilk başta maddi olan sermayeden ayırır ve aslında burada sınıfa dair tanınma işaretlerinden bahsetmektedir. Yani hayat tarzı ve habitusla oluşan bir bütünü söylemektedir.

Simgesel sermayede adeta kendini bir pazarlama stratejisi vardır. Yani bir insanın konuşmasa bile üzerindeki şık takım elbiseden bir plazada çalışan beyaz yakalı olduğunun anlaşılması gibidir. Gösterilen bu hayatın da diğerlerine enjekte etmeye başladığı ya da kendinin otorite olarak kabulünün başladığı durumda simgesel şiddet aşaması da başlamış olur. Böylelikle bu zihinselleşmiş ve temalaşmış bir algı biçimlerinden simgesel iktidar denilen kavram doğar.

Gönüllüğü kulluğun oluşması açısından ilk basamak olarak rıza kavramı ele alınacak olursa, dış bir efendi-arzuya tabi olarak tamamına erdirilmesinden ve tehdidin gölgesinde elde edilmesinden kaynaklanan bir şiddet söz konusudur (Lordon, 2013). Buradan da simgesel şiddet kavramına gitmek mümkündür.

Gönüllü kulluk kavramında bahsettiğimiz, tiranın sadece fiziksel şiddetle değil övgü ile de iktidarını devam ettirebileceği durumunun iz düşümü burada aranmalıdır. Şöyle

ki Emek arz eden bir beyaz yakalı, şirketi tarafından motive edilmekte ve sürekli bir çemberin içinde tutulmakta oradan çemberin ötesine geçmesine, ilgili otorite izin vermemektedir. Zira bu çemberin dışına çıkıldığı an simgesel şiddet denilen durum başlamaktadır.

Dolayısıyla bu çember içindeki ilişki beyaz yakalının motive edilmesi, rızasını oluşturmaktadır. Bu da sorgulama yetisini köreltmektedir. Artık bu koşullarda beyaz yakalı efendisine hizmet etmekten çok kendisine hizmet ediyormuş gibi hissetmekte ve böylelikle tahakküm ilişkisinin farkına varamamaktadır.

IV. Richard Sennet ve Toplumsal Kapitalizm

Amerikalı bir sosyal bilimci olan Richard Sennet(1947-...) ‘Yeni Kapitalizmin Kültürü’ adlı eserinde, Toplumsal Kapitalizm kavramını açıklamaktadır. Toplumsal kapitalizmden kastedilen, kapitalizmle birlikte ortaya çıkan ordu gibi büyük bürokrasi ve disiplinlere sahip olan şirketlerin başat aktörler olmaya başlamasıdır (Sennet, 2011).

Şirketlerin başat aktör olmasıyla insanlar, asker gibi gayet mekanik davranış ve tutumlar sergileyerek emeklerini arz etmekte ve patronları için ise sadece önemli olan verimlilikleri olmakta ve kurumsal devler ortaya çıkmaktadır. Bu durumda piramide benzeyen hiyerarşik bir yapı ortaya çıkarmaktadır. Böylelikle sistem Max Weber’in ‘demir kafesi modeli’ gibi çalışanları hem maddi hem de düşünsel anlamda sınırlayan, sadece kendi istikrarını ve gelişimini baz alan bir yapıya dönüşmüştür.

Richard Sennet’in Toplumsal Kapitalizm kavramı günümüz toplumlarını tanımlamak için önemli bir özelliğe sahiptir. Bu kadar büyük üretim tesislerinin ve şirketlerin olduğu günümüzde, insanların tüm sosyal alanlarının neredeyse tamamının bu şirketlerin içinde oluşturulması durumu önemli bir göstergedir. Acaba beyaz yaka demir bir kafesin içinde piramitte yer edinmiş ve tahakküm ile arzusunun aynı bağlamda yaşadığı bir ortamda mı emeğini arz etmektedir?

V. Beyaz Yakalılar ve Motivasyon

Motivasyon tarih boyunca insanların bir şeyleri başarabilmesi ve başlayabilmesi için önemli bir kavram olmuştur. Güdülenmenin İngilizce karşılığı olarak verilen “motivasyon” kelimesi, Latince hareket etme anlamına gelen “mot” kökünden türemiş olup, psikoloji biliminde “içten gelen itici güçlerle belli bir amaca doğru yönelen davranışlar” olarak kabul edilir (Ünsar, 2010). Dolayısıyla motivasyonun içinde bir arzu boyutu bulunmaktadır. Bizim çalışmamızda daha ziyade dışsal faktörlere dayalı bir motivasyon kavramı dikkate alınacak, motivasyon kavramı ile çalışanların nasıl gönüllü kulluk ilişkisi kurulduğu tartışılmış olacaktır.

Günümüzde Dünya’da milyonlarca beyaz yakalı çalışan bulunmaktadır. Beyaz yakalı, bedensel güçten ziyade masa başında çalışan, ofis çalışanı kişiler olarak adlandırılır. Beyaz yakalar açısından öncelikle gönüllü kulluk kavramına bakılması gerekmektedir. Gönüllü kulluk kavramını La Boétie devlet iktidarını dikkate alarak ele almıştır. O dönemin koşullarında bu kavramı sadece devlet iktidarı açısından ele almak doğru olacaktır. Fakat günümüzde bu kavramın artık şirketlerin iktidarda söz sahibi olması açısından da ele

alınması uygun olacaktır. Çünkü Beyaz yakalılar, şirketlerin ihtişamlı görünüşlerine kapılarak bir sözleşme ile yani kendi iradesi ile tahakküm altına girmektedir. Bunun nedenleri olarak La Boétie Beyaz yakalıların kul olarak doğmalarını (yani toplumsal kapitalizmin olduğu bir toplumda doğmaları) ve şirketlerin kanatları altında kendilerini güvenli görmelerini göstermektedir.

Yine gönüllü kulluk kavramında olduğu gibi Tiran rolüne bürünen şirketler çalışanlarını sadece sözleşme feshi ya da ücret kesintileri durumlarıyla korkutmaktan ziyade onlara, prim, özel sağlık sigortası, mutlu saatler (Happy Hours) etkinlikleri gibi motive edici durumlar sağlamak ve böylelikle bu gönüllü kulluk sürecini pekiştirmektedirler.

Şirketler fiziki olarak şiddetten ziyade, bir kişiyi egemenlik alanında tutarak, egemenlik çıkarına göre istediğini yaptırmaktadır. Örneğin, mesai saatleri dışında evden çalışma (Home Office) buna örnek gösterilebilir. Mesai saatleri dışında ilerlemesi gereken şirket işleri beyaz yakalara evde devam etmeleri için verilmektedir. Çünkü artık bireyler hayatının hemen hemen tüm alanında şirketlerin egemenliğindedir.

Böylelikle beyaz yaka hayatının neredeyse tümünü işine göre planlar iş temposuna göre sosyalleşir ya da iletişim ağlarını geliştirir. Unutulmamalıdır ki beyaz yakaların mesai ücretleri de yoktur. Her ne kadar kendi içinde bu sürece bir eleştiri getirse de rahatını bozmamak için yine o alanın içerisinde kalmaktadır. Çıkmaya çalıştığı an ise işten kovulma ya da baskı(mobbing) gibi simgesel şiddet dediğimiz kavramın praksis alanındaki haline maruz bırakılır.

Simgesel sermaye denilen kavram ise daha çok şirket içi hiyerarşilerde ortaya çıkmaktadır. Burada sabit bir sınıfın yanı sıra kastedilen geçici de olsa çalışanlara yüklenen motivasyonlardır. Örneğin; ayın elemanı ya da ayın satışı gibi başlıklar geçici de olsa çalışanları simgesel bir sermayeye sahip olduğunun göstergesidir ‘Çok çalışan kazanır!’ cümlesinin hayat tarzı olarak benimsetildiğinin göstergesidir.

Bunun yanı sıra başka bir durum ise kalıcı unvanlardır. Örneğin, şirket yöneticileri giyinişleri, diksiyonları ve oturdukları semtlerle bile aslında mensup oldukları bir hayat tarzı ve sınıf olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla bu mensup oldukları habitus alanı içerisinde beyaz yakalılar yöneticilere ait simgelerin yanında onlara dair temalar ve algılar mevcuttur.

Buraya kadar bahsedilen tüm kavramlar aslında rıza kavramından doğmuştur. Şöyle ki Gönüllü kulluk süreci rıza ile başlamaktadır. Günümüzde şirketler, egemenlik alanlarını öyle genişletmişlerdir. Örneğin; Türkiye’deki şirketler buldukları plazalara, kadın kuaföründen, spor salonlarına hatta marketlerden kafelere kadar geniş bir zincirden oluşan sosyal alanlar eklemişlerdir.

Dolayısıyla beyaz yaka bu süreçte neredeyse sürekli bir biçimde şirketin egemenlik alanında kalmaktadır. Bu da bu süreçte beyaz yaka gönüllü kulluk sürecindeki rıza boyutunu ortaya çıkarır. Tahakküm alanında kendisi kalır, çünkü aynı zamanda orası beyaz yakalılar için bir motivasyon alanıdır.

Ricahard Sennet'in de Max Weber'den örneklediği gibi artık bu sivil yapılar adeta bir ordu kıvamına gelmiş ve mekanikleşmişlerdir. Demir kafesin içerisinde piramide benzeyen hiyerarşik bir yapıda bulunmaktadırlar. Oysaki yüzyıllar sonra ortaya çıkmış olmasına rağmen, bu durum La Boétie'nin tiranlık şemasına ne kadar da benzemektedir. Aslında La Boétie'den sonraki bu süreç tiranlık, gönüllü kulluk ve tahakküm kavramlarının başka boyutlarda da gayet iyi bir biçimde toplumsal yaşamda olduğunun göstergesidir.

VI. Sonuç

İnsan Dünya'da var olmasıyla beraber birçok çeşitli süreçlerden geçmiştir. Diğer insanlarla bir araya gelerek uygarlıklar oluşturmuştur. Hala insan içinde bulunduğu dönemlerin etkileri altında kendini değiştirmeye devam etmektedir. Norbert Elias'ın dediği gibi insanların oluşturduğu uygarlıklar hala tamamlanmamıştır (Elias, 2017) . Dolayısıyla insanın içerisinde bulunduğu bu süreç onun düşünce biçiminin de değişmesine neden olmuştur. Her değişim kendi içerisinde yeni kavramlar üretmiştir. Bundan dolayıdır ki sosyal gerçeklikler katı sınıflandırmalara sığmayacak kadar zengindir. Eksiksiz bir sınıflandırma için her bir siyasi yapılanma türüne denk düşecek derecelerin tümünden bir derleme oluşturmak gerekebilir (Akal, 2014). Bu yüzden de tek tip bir sınıflandırma yapmak mümkün değildir.

Weber'de disiplin kavramı, eleştiri ve direnme hakkı olmaksızın koşulsuz itaate denk düşmektedir. Gerçekten de bugün şirketlerin çalışanlardan beklentileri de bundan farklı mıdır? Dolayısıyla bu beklentilerin oluşturduğu durum gönüllü kulluğa yol açmakta mıdır? Eğer açıyorsa, bu ne kadar doğrudur? Burada, J.J. Rousseau'nun dediği gibi politik kurumları, etkilerini önlemek yetkisini elimizden alacak kadar güçlendirmek doğru değildir (Rousseau, 2014). Rousseau'nun bu düşüncesi gönüllü kulluğa nasıl karşı durulacağına göstergesidir. Dolayısıyla günümüzde beyaz yakalılar ile şirketler arasında ortaya çıkan gönüllü kulluk durumunun kalkması için bireylerin tabiiyet ilişkisini ileri boyutlara taşımaması gerekmektedir.

Çünkü burada ne kadar etkili bir gönüllü kulluk olursa şirketlerin hükmetme arzusunun o kadar artacağı, artan bu hükmetme arzusu ile boyun eğmenin de artacağı, artan bu boyun eğme ile şirketlerin egemenlik alanını daha fazla genişleteceği durumu bulunmaktadır. Dolayısıyla mevcut yapı içerisinde tahakküm kendini yeniden üretmekte ve gönüllü kulluk arttıkça etkisini arttırmaktadır.

Artık günümüze geldiğinde rızanın, gönüllü kulluk ile aynı bağlamda ortaya çıktığını söylemek yanlış olmayacaktır. Şirketler ve beyaz yakalıların arasındaki gönüllü kulluk ve tahakküm ilişkisinin ortaya çıktığını, bu ilişkinin içerisinde simgesel şiddet, simgesel sermaye ve rızanın da büyük önem oluşturduğunu söylemek mümkündür. Dolayısıyla tüm bu motivasyon süreçleri şirketlerin egemenlik alanını güçlendirmekte ve tahakkümü arttırmaktadır. Bu çalışmayla birlikte, gönüllü kulluk kavramının günümüzde de beyaz yakalılar ve şirket ilişkileri bağlamında hale geçerliliğini koruduğu ortaya konulmuştur.

Kaynaklar

- Akal, C. B. (2014). *İktidarın Üç Yüzü*. Ankara: Dost Kitabevi.
- Bourdieu, P. (2006). *Pratik Nedenler: Eylem Kuramı Üzerine*. (H. Tanrıöver Uğur, Çev.) İstanbul: Hil Yayınları.
- Bourdieu, P. (2014). Simgesel Sermaye ve Toplumsal Sınıflar(çev. Nazlı Öktem). *Cogito Dergisi*(76), 192-203.
- Copet-Rougier, E. (1989). 'Le Mal Court': *Başsız Bir Toplumda Görünen ve Görünmeyen Şiddet: Kamerun'daki Mkakolar, Antropolojik Açından Şiddet*. (D. Riches, Dü., & D. Hattatoğlu, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Elias, N. (2017). *Uygarlık Süreci 2.cilt*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Güran, T. (2012). *İktisat Tarihi*. İstanbul: Der Yayınları.
- La Boétie, E. d. (2018). *Gönüllü Kulluk Üzerine Söylev*. (M. A. Ağaoğulları, Çev.) Ankara: İmge Kitabevi.
- Lordon, F. (2013). *Kapitalizm Arzu ve Kölelik*. (A. Terzi, Çev.) İstanbul: Metis Yayınları.
- Özsöz, C. (2014). Pierre Bourdieu: Simgesel Şiddet, Eğitim , İktidar. *Cogito*(76), 290-311.
- Rousseau, J.-J. (2014). *Toplum Sözleşmesi*. (V. Günyol, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Sander, O. (2000). *Siyasi Tarih* (Cilt 1). Ankara: İmge Kitabevi.
- Sander, O. (2000). *Siyasi Tarih* (Cilt 2). Ankara: İmge Kitabevi.
- Sennet, R. (2011). *Yeni Kapitalizmin Kültürü*. (A. Onacak, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Ünsar, A. S. (2010, Haziran). Çalışma Hayatında Motivasyon ve Kişiyi Motive Eden Faktörler : Bir Alan Araştırması. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 248-262.
- Weber, M. (2017). *Bürokrasi ve Otorite*. Ankara: Adres Yayınları.